

Piękóś H. 1971. Rośliny naczyniowe nadleśnictwa Bliżyn w Górach Świętokrzyskich. *Fragm. Flor. et Geobot.* 17 (1): 59–127.

Solon J. 1994. Ochrona zasobów szaty roślinnej. W: *Studium geobotaniczno-krajobrazowe okolic Pińczowa* (red. Kostrowicki A. S., Solon J.). *Dok. Geogr.* 1–2: 171–189.

Zaręba R. 1972. Zagospodarowanie rezerwatów częściowych i opis niektórych rezerwatów leśnych w OZLP w Radomiu. *Sylwan* 116 (10): 67–72.

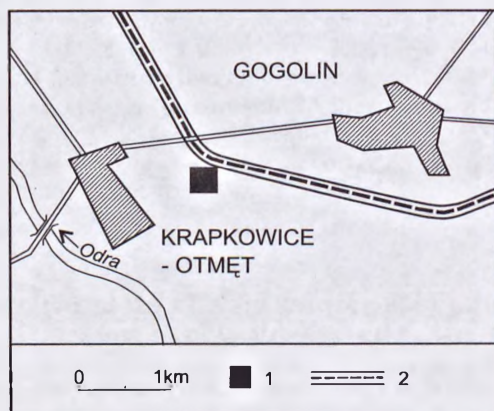
Nowe stanowisko lipiennika Loesela *Liparis loeselii* na Śląsku Opolskim

Lipiennik Loesela *Liparis loeselii* to bardzo rzadki składnik polskiej flory (Szlachetko, Skakuj 1997, Zajac A., Zajac M. red. 1997). Ze względu na niewielką liczbę stanowisk oraz stały ich spadek zaliczony został do gatunków narażonych na wyginięcie (V) w skali kraju (Zarzycki, Szelağ 1992). Na Górnym Śląsku uznany został za gatunek wymierający (E) (Parusel i in. red. 1996), a w województwie opolskim – za wymarły (Ex) (Spalek 1997). Jest również gatunkiem silnie zagrożonym wymarciem w Niemczech (Korneck i in. 1996) oraz krytycznie zagrożonym w Czechach (Holubi in. 1979, 1995).

Lipiennik Loesela reprezentuje podelement cyrkumborealny (Messel i in. 1965). Rośnie na torfowiskach przejściowych z klasy *Scheuchzeria Caricetea nigrae* i uznawany jest za gatunek charakterystyczny dla związku *Caricion davallianae* (Matuszkiewicz 1982, Oberdorfer 1994, Pott 1995).

Jedynie dotychczas znane stanowisko lipiennika na Opolszczyźnie znajdowało się na torfowisku w Większycach koło Koźła (Schube 1910, Schubert 1927, Dajdok i in. 1998). Obszar ten, ze względu na występowanie wielu interesujących gatunków roślin, przed wojną chroniony był na prawach rezerwatu (Schubert 1927). Niestety w okresie powojennym stanowisko uległo zniszczeniu, gdyż obszar torfowiska zmeliorowano, wykopując 1,5-metrowej głębokości rowy, a następnie podjęto bezskuteczne próby uproduktownienia go w kierunku rolniczym. Na przesuszonych glebach torfowych powstała mozaika różnego rodzaju niskowydajnych upraw i nieużytków.

W trakcie badań florystycznych prowadzonych na Śląsku Opolskim w 1998 r. znaleziono nowe stanowisko lipiennika Loesela, które znajduje się w dolinie Odry, pomiędzy Gogolinem i prawobrzeżną dzielnicą Krapkowic – Otmętem (kwadrat ATPOL CF1544) (ryc. 1), około 20 km w dół rzeki od historycznego stanowiska w Większycach (ryc. 2). Położone jest ono na granicy dwóch mezoregionów – Pradoliny Wrocławskiej i Kotliny Raciborskiej, wchodzących w skład Niziny Śląskiej (Kondracki 1998).

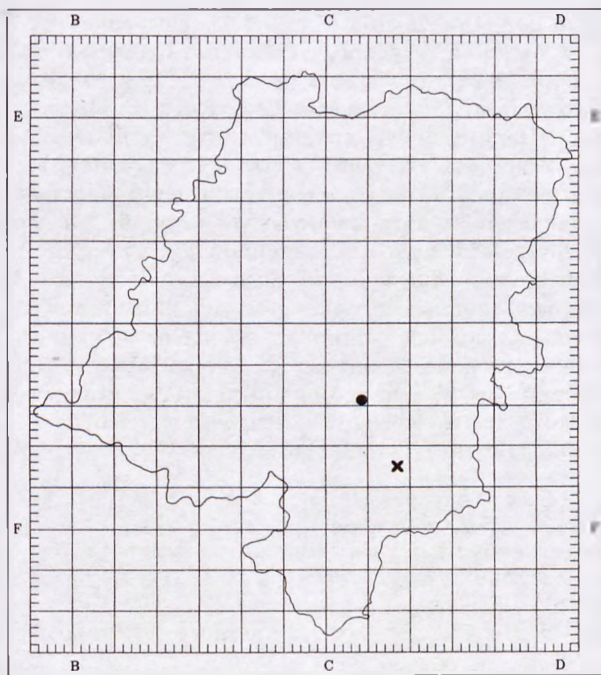

Ryc. 1. Lokalizacja nowego stanowiska lipiennika Loesela koło Krapkowic-Otmętu: 1 – stanowisko, 2 – pas autostrady. – Location of the new station of *Liparis loeseli* near Krapkowice-Otmęt: 1 – station, 2 – highway

Od wschodu do doliny schodzą w tym miejscu osadowe utwory wapieni triasowych Chełmu, co znajduje z pewnością odzwierciedlenie w składzie fizykochemicznym gleb tych terenów.

Lipiennik Loesela rośnie tu w zespole turzycy *Davalla Caricetum davallianae*. Jest to jedyne dotychczas znane miejsce występowania tego rzadkiego zbiorowiska na obszarze Śląska Opolskiego. W runie tej eutroficznej młaki niskoturzycowej dominuje turzycza *Davalla Carex davalliana*, której towarzyszą m.in. trzęślica modra *Molinia caerulea*, turzycze – pospolita *Carex nigra*, prosowata *C. panicea*, siwa *C. canescens*, żółta *C. flava* i gwiazdkowata *C. echinata*, trzcina pospolita *Phragmites australis*, krwawnica pospolita *Lythrum salicaria*, wełnianka wąskolistna *Eriophorum angustifolium*, kozłek całolistny *Valeriana simplicifolia*, fiołek błotny *Viola palustris*, wąkrota zwyczajna *Hydrocotyle vulgaris*, sit członowaty *Juncus articulatus*. Występują tu również gatunki chronione i rzadkie: kruszczyk błotny *Epipactis palustris* (kilka tysięcy osobników), kukulki – krwista *Dactylorhiza incarnata* (kilkanaście osobników) i szerokolistna *D. majalis* (kilka osobników) oraz dziewięciornik błotny *Parnassia palustris* (kilkadziesiąt osobników). Średnio wykształconą warstwę mszystą tworzą *Bryum pseudotriquetrum*, *Campylium stellatum* i *Fissidens adianthoides*. Populacja lipiennika Loesela na omawianym stanowisku w 1998 r. liczyła 7 osobników, rok później stwierdzono już tylko 4 okazy.

Stanowisko lipiennika jest niestety bardzo poważnie zagrożone zniszczeniem. Już w latach osiemdziesiątych budowa wiaduktu dla przyszłej

Ryc. 2. Rozmieszczenie stanowisk lipiennika Loesela na Śląsku Opolskim: • – stanowisko nowe, × – stanowisko historyczne. – Location of new stations of *Liparis loeseli* in Opole Silesia: • – new station, × – historical station

autostrady spowodowała zasypanie zachodniej części omawianego obszaru oraz z pewnością przyczyniła się do okresowych i trwałych zmian siedliskowych (wahania poziomu wód gruntowych). Aktualnie prowadzona jest budowa pasa autostrady A4 oraz węzła „Gogolin” i MOP-u (Miejsce Obsługi Podróżnych). Stanowisko to zgodnie z projektem budowlanym otoczone jest wjazdami i zjazdami przyszłego węzła, a na jego środku zlokalizowane ma być odgałęzienie systemu odwodnienia korony autostrady wraz z piaskownikiem.

W 1998 r. Wojewoda Opolski podjął próbę ochrony stanowiska cennego storczyka. Na mocy art. 38 Ustawy o ochronie przyrody z 1991 r. wydane zostało Rozporządzenie Nr P/16/98 w sprawie wprowadzenia tymczasowej ochrony przyrody w miejscu jego występowania.

Jeszcze przed opublikowaniem Dziennika Urzędowego z wymienionym rozporządzeniem, poinformowane o stanowisku Biuro Budowy Auto-

strad w Opolu podjęło działania w celu zabezpieczenia łąki. Wykopany wcześniej rów na kable zasypano, a cały teren ogrodzono taśmą. Wszystkie firmy budowlane prowadzące prace w rejonie węzła zostały powiadomione o wybitnych wartościach florystycznych obszaru inwestycji oraz o rozporządzeniu Wojewody. Mimo jednak wysiłków wojewódzkich służb ochrony przyrody, jak i kierownictwa budowy autostrad, los lipienika nie jest pewny. Nie dające się przewidzieć zmiany poziomu wód gruntowych związane z dużą budowlaną inwestycją lub choćby jeden przypadkowy przejazd ciężkiego sprzętu mogą przyczynić się do zniszczenia cennego stanowiska. Jednak jeśli łąka nie zostanie zniszczona w trakcie budowy, to paradoksalnie autostrada może w stosunku do niej pełnić w przyszłości funkcję ochronną. Obiekty drogowe otoczą łąkę, na którą wstępnie – niezależnie od oficjalnego zakazu – będzie bardzo utrudniony. Pozostanie oczywiście problem zarastania oraz ewentualnego wpływu zanieczyszczeń związanych z ruchem samochodowym, dlatego też łąka pod Gogolinem powinna stać się punktem przyrodniczego monitoringu.

Autorzy serdecznie dziękują Panu drowi Adamowi Steblowi za oznaczenie mszaków.

Arkadiusz Nowak, Sylwia Nowak, Krzysztof Spałek

PIŚMIENNICTWO

Dajdok Z., Kącki Z., Nowak A., Nowak S., Spałek K. 1998. *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych prawnie chronionych w województwie opolskim*. Uniwersytet Opolski, Opole.

Holub J., Procházka F., Čeřovský J. 1979. *Seznam vyhy-nulých, endemických taxonů vyšších rostlin květeny ČSR (1. Verze)*. Pre-slia 51: 213–237.

Holub J. i in. 1995. *Červený seznam ohrožené květeny ČR. 2. verze*. Materiály pracovní konference ČBS, Praha.

Kondracki J. 1998. *Geografia regionalna Polski*. PWN, Warszawa.

Korneck D., Schnittler M., Vollmer I. 1996. *Rote Liste der Farn- und Blütenpflanzen (Pteridophyta et Spermatophyta) Deutschlands. W: Rote Liste gefährdeter Pflanzen Deutschlands. Schr.-R. f. Vegetationskde. 28: 21–187.*

Matuszkiewicz W. 1984. *Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski*. Wyd. 2, PWN, Warszawa.

Meusel H., Jäger E., Weinert E. 1965. *Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora*. Veb Gustav Fischer Verlag, Jena.

Oberdorfer E. 1994. *Pflanzensoziologische Exkursionsflora*. 7 Auflage, Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.

Parusel J. B., Wika S., Bula R. (red.) 1996. *Czerwona lista roślin naczyniowych Górnego Śląska*. Raporty, Opinie 1: 8-42.

Pott R. 1995. *Die Pflanzengesellschaften Deutschlands*. 2 Auflage, Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.

Schube T. 1910. *Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1909*. Jahr.-Ber. Schles. Gesell. Vaterl. Cultur 87: 49-73.

Schubert E. 1927. *Das Wiegschüßer Moorgebiet*. Der Oberschl. 9 (6): 344-351.

Spałek K. 1997. *Czerwona lista roślin naczyniowych zagrożonych w województwie opolskim*. Nature Silesiae Superioris 1: 17-32.

Szlachetko D. L., Skakuj M. 1996. *Storczyki Polski*. Wyd. 2, Wyd. Sorus, Poznań.

Zajac A., Zajac M. (red.) 1997. *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych chronionych w Polsce*. Nakł. Prac. Chorol. Komputer. Inst. Bot. UJ, Kraków.

Zarzycki K., Szelaż Z. 1992. *Czerwona lista roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z.). Wyd. 2, Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN, Kraków.

Szmaciak gałęzisty *Sparassis crispa* w środkowo-wschodniej Polsce

Szmaciak gałęzisty *Sparassis crispa* to jeden z dwóch występujących w Polsce gatunków rodzaju szmaciak *Sparassis*. Oba gatunki objęte są ochroną ścisłą.

Owocnik grzyba jest prawie kulisty o wymiarach od 6 do 35 cm, o barwie od białej poprzez kremową i ochrową do żółtej oraz białawym, woskowatym mięszu (Gumińska, Wojewoda 1985). Ma przyjemny, korzenny zapach i smak zbliżony do orzechowego. Tworzy owocniki od lipca do października w lasach iglastych, najczęściej na korzeniach sosny. Powoduje brunatną zgniliznę drewna. Jest grzybem jadalnym. Ze względu na oryginalny kształt i formę – zagrożony. Gatunek ten należy do rzadkich w Polsce. Jego stanowiska wymieniali m.in. Ławrynowicz (1973) – z okolic Łodzi, Wojewoda (1974) – z Ojcowskiego Parku Narodowego, Flisińska (1997) z rez. przyrody „Jastkowice” koło Leżajska, z doliny Odry Friedrich (1984, 1997) i Łuszczzyński (1997) – z okolic Kielc.